

Ágyas Réka

Diákként sokat tanultunk, tanítóként még többet?! Pedagógushallgatók pályaeorientációja a Vajdaságban

A tanulmány bevezető része a vajdasági magyarokra vonatkozó legfontosabb oktatási háttéradatokat összegzi, a második rész pedig a 2014/2015-ös tanévben megvalósított *Pedagógushallgatók pályaeorientációs vizsgálata* elnevezésű kérdőíves felmérés Vajdaságra vonatkozó eredményeit mutatja be. Az elemzésben kitérek a régió jövőbeli pedagógusainak társadalmi és szociális hátterére, az intézmény és szakválasztás motivációjára, a képzésük és önmaguk értékelésére, továbbá a pedagógushallgatók szakmai és egyéni jövőterveire.

Bevezető gondolatok: oktatási háttér adatok

A magyar hallgatóknak kevés lehetőségük van arra, hogy anyanyelvükön tanuljanak Szerbiában, a délvidéki magyarság nem tudja anyanyelvén bejárni a teljes oktatási vertikumot. A Kárpát Panel (2007) empirikus kutatás vajdasági válaszadóinak 90%-a ugyan magyarul fejezte be az általános iskolát, viszont az oktatás magasabb szintjein, például szakiskolában már csupán a válaszadók 65,9%-a tanult magyarul, a gimnáziumot viszont 75,6%-uk tudta anyanyelvén befejezni.¹

A magyar diákok 1/3-ának van lehetősége anyanyelvén, illetve csupán részben anyanyelvén tanulni a felsőoktatásban, közel 2/3-uk államnyelven tanul. Ezzel magyarázható az, hogy miért preferálják a vajdasági magyarok az egyre erősebb vonzásterülettel rendelkező szabadkai felső-

¹ Gábrityné Molnár Irén – Rác Livia: Vajdaság (Szerbia). In: Papp Z. Attila – Veres Valér (szerk.): *Kárpát Panel 2007. A Kárpát-medencei magyarok társadalmi helyzete és perspektívái. Gyorsjelentés.* MTA Etnikai-nemzeti Kisebbségkutató Intézet: Budapest, 2007. 120–184.

oktatási intézményeket, ugyanis ott lehetőségük van legalább részben az anyanyelvükön tanulni főiskolai, illetve egyetemi képzésben egyaránt. Másrészt közrejátszhatnak az anyagi megfontolások is, mint például az olcsóbb albérlet, illetve a könnyebb utazási lehetőségek. A magyar nemzetiségű hallgatókra jellemző az anyanyelv szerinti iskolaválasztási preferencia, így a magyar fiatalok elsősorban Szabadka, Újvidék, Szeged és Zenta közül választanak.²

A vajdasági magyarok körében a többségi nemzet fiataljaihoz képest alacsonyabb továbbtanulási hajlandóságot figyelhetünk meg, de tény, hogy ez a részarány sosem volt magas az összes vajdasági hallgatók viszonylatában. A nyolcvanas években még 10% körül mozgott a magyar hallgatók részaránya, majd az ezt követő időszakban drasztikusan csökkent az arányuk, ami a kilencvenes évek háborús helyzetének, illetve a válságos időszaknak köszönhető. 2000-ben a Vajdaságban történő továbbtanulási hajlandóságra pozitívan hatott a politikai rendszerváltás, ám a magyarok részaránya az egyetemi képzésben még mindig nem kielégítő.³ Összességében a magyar hallgatók száma a 2003/04-es iskolai évtől kezdve kiegyensúlyozott növekedést mutatott.⁴ Takács számításai alapján a vajdasági magyar főiskolások és egyetemisták részaránya fele akkora, mint a vajdasági 20 és 35 év közötti lakosságé (5,59% a magyarok esetében, 11,5% a vajdasági összlakosság esetében).⁵

A 2012/13-as évben 3563⁶ vajdasági magyar kezdte meg felsőfokú tanulmányait a tartomány kilenc főiskoláján és az Újvidéki Egye-

² Gábrity Molnár Irén: Oktatásügy – a tudásalapú társadalom felé. In: Gábrity Molnár Irén – Ricz András (szerk.): *Kistérségek életereje: Délvidéki fejlesztési lehetőségek kötet.* Regionális Tudományi Társaság: Szabadka, 2006. 103–129. Letöltés helye: <http://gabritymolnari.com/kistersegek2006.html>; letöltés ideje: 2011.04.06.

³ Uo.

⁴ A főiskolákon részarányuk 6,9–11,3% között ingadozott az elmúlt 15 évben (579–931 fő). A magyar egyetemi hallgatók részaránya alacsonyabb: 5,6 és 6,6% között, 1703–2833 fő.

⁵ Takács Zoltán: Regionális felsőoktatás – Vajdaság. In: Kötél Emőke (szerk.): *Ph.D. konferencia. A Tudomány Napja tiszteletére rendezett konferencia tanulmányaiból.* Balasii Intézet Márton Áron Szakkollégium: Budapest, 2009. 177–198.

⁶ A 2012/13-as évben a tartományban összesen 62647 egyetemista tanult.

tem tizennégy karán. A magyar nemzetiségű hallgatók a teljes hallgatói bázis 15,2%-át képezik⁷, nagyobb részük (9,1%) főiskolai képzésben vesz részt. Szerbiában az állami felsőoktatási intézményekben a magyar nyelvű továbbtanulás korlátozott. Az Újvidéki Egyetem néhány karán és két szabadkai főiskolán folyik (teljes vagy részben) magyar nyelvű oktatás. Teljes magyar képzés a Magyar Tannyelvű Tanítóképző Karon, a Szabadkai Műszaki Szakfőiskolán, a Bölcsészettudományi Kar, Magyar Nyelv és Irodalom Tanszékén, valamint a Művészeti Akadémián folyik (minden második évben színészi program).⁸ A szabadkai állami felsőoktatási intézményben tanuló diákok 16,4%-a magyar nemzetiségű. A két-tannyelvű felsőoktatási intézmények közül a Műszaki Szakfőiskolán a legnagyobb az arányuk, ott a teljes hallgatói létszám 66%-át teszik ki a magyar nemzetiségűek. Ezt követi az Építőmérnöki Kar (22%), majd az Óvó- és Edzőképző Szakfőiskola, ahol a diákok 13,5%-a magyar nemzetiségű.⁹

A Vajdaságban megfigyelhető alacsony továbbtanulási hajlandóság lehetséges oka az is, hogy a vajdasági egyetemisták, főiskolások 35%-a tanul Magyarországon.¹⁰ Az Oktatási Hivatal adatai azt mutatják, hogy a Magyarországon való továbbtanulási hajlandóság nem csökken a szerbiai magyarok körében, sőt folyamatos növekedés tapasztalható: a 2010/2011-es évben összesen 1206 diák kezdte meg felsőfokú tanulmányait, 2011/2012-ben 1435, 2012/2013-ban 1506 fő.

⁷ Az adatok nem tartalmazzák a kihelyezett képzésben tanulók számát.

⁸ A magánintézmények nem kerültek be.

⁹ Gábrity Molnár Irén – Takács Zoltán: Magyar nyelvű felsőoktatás és tanítóképzés a Vajdaságban. In: Pusztai Gabriella – Ceglédi Tímea (szerk.): *Szakmai szocializáció a felsőoktatásban. A pedagógusképzés kihívásai a Kárpát-medencében*. Partium Könyvkiadó – Personal Problems Solution – Új Mandátum Könyvkiadó: Nagyvárad – Budapest, 2015. 13–28.

¹⁰ Gábrity Molnár Irén: Anyanyelvű felsőoktatás feltételei a Vajdaságban. In: (szerk. n. n.): *A vajdasági magyar felsőoktatási konferencia*. Magyar Nemzeti Tanács: Szabadka, 2003. o. n. Letöltés helye: <http://felkol.org.rs/common/webolvas/GMI-felsookt.pdf>; letöltés ideje: 2011.04.06.

A Pedagógushallgatók pályaeorientációs vizsgálata c. empirikus kutatás vajdasági eredményei

A minta és az alapsokaság számokban

Kisebbségi, azaz magyar nyelven Szabadkán az Újvidéki Egyetem Magyar Tannyelvű Tanítóképző Karán folyik alap- és mesterfokú egyetemi pedagógusképzés,¹¹ valamint az Óvó- és Edzőképző Szakfőiskolán szakfőiskolai képzés.¹² A kérdőíves felmérés vajdasági része Szabadkán, e két oktatási intézményben zajlott.

1. táblázat. Az MTTK és az Óvó- és Edzőképző Szakfőiskola magyar nemzetiségű hallgatói létszáma (2014/2015 tanítás év, fő)¹³

	1. évfolyam	2. évfolyam	3. évfolyam	4. évfolyam	5. évfolyam	Összesen
MTTK – Diplomás osztálytanító	26	33	30	26	29	144
MTTK – Diplomás Óvopedagógus	16	16	17	14	11	74
Óvó- és Edzőképző Szakfőiskola	8 és 5 egyéni tanrendű	18 és 3 egyéni tanrendű	16 és 2 egyéni tanrendű	-	-	52
Összesen						270

Megjegyzés:

MTTK: Az adatok az év elején beiratkozottak számát tartalmazzák, de még nincs feltüntetve a kiiratkozottak száma. A lekérdezés során több hallgató esetében is informáltak, hogy időközben kiiratkozott, vagy valószínűleg azt tervezi, ugyanis nem látogatja az órákat.

Óvó- és Edzőképző Szakfőiskola: Az egyéni tanrendű hallgatók távhallgatóként vesznek részt a képzésen, jellemzően szombatoként egyéni konzultációk alkalmával.

¹¹ Teljes mértékben magyar nyelven folyik az oktatás.

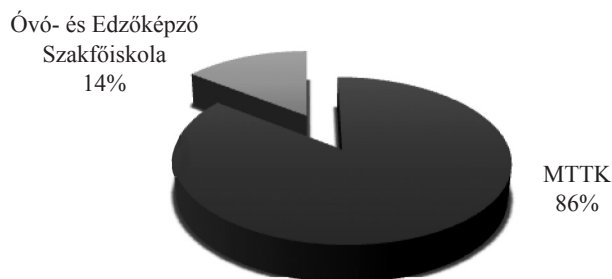
¹² Részben van lehetőség magyar nyelven tanulni: módszertani tantárgyak és ezen felül pár tantárgyat magyar nyelven hallgathatnak a tanulók, vizsgázni is magyarul tudnak e tantárgyak esetében, továbbá a szakmai gyakorlatukat is magyar nyelvű tanintézményekben végezhetik.

¹³ Forrás: saját szerkesztés az MTTK tanulmányi osztálya, valamint az Óvó- és Edzőképző Szakfőiskola tanáráról kapott (nem hivatalos) információk szerint (mivel egyes nemzetiségű intézmény, hivatalos tájékoztatást nem kaptam a hallgatói létszámról).

A 2009-es adatok szerint a szabadkai Magyar Tannyelvű Tanítóképző Karon (MTTK) 206 fő tanult, míg az ugyancsak szabadkai Óvó- és Edzőképző Szakfőiskolán 469 fő.¹⁴ A szakfőiskola diáksága etnikailag vegyes, a magyar nemzetiségűek száma az óvóképző szakon évfolyamonként alig éri el a 20 főt (lásd 1. táblázat).

Összesen 194 vajdasági magyar hallgató töltötte ki a kérdőívet, 86%-uk (166 fő) az MTTK diákja, 14%-uk (28 fő) pedig a szakfőiskola hallgatója (lásd 1. ábra).

1. ábra. A válaszadók intézmény szerinti megoszlása (N=194; %)

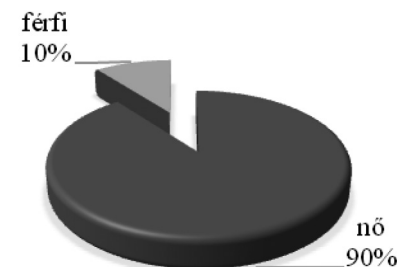
Szakok szerint lebontva az MTTK osztálytanítói képzésében részt vevő hallgatók 79%-a, az óvopedagógus hallgatóknak pedig 70%-a osztotta meg véleményét. A becült adatok szerint pedig a szakfőiskola magyar anyanyelvű hallgatóinak 54%-a vett részt a kutatásban.

A nemek szerinti megoszlás jól szemlélteti, hogy folytatódik a feminin pedagógusképzés tendenciája. A kelet-európai országokban a TALIS-országok átlagánál is nagyobb arányban felülreprezentáltak a nők a tanárok körében (76-85%), ezen belül a nők aránya Magyarországon 77%.¹⁵

¹⁴ Takács Zoltán: *Határok nélküli felsőoktatás – Kisebbségi egyetemek regionális és elit-képzési szerepe a Kárpát-medencében*. Doktori értekezés. Pécs-Szabadka, 2013.

¹⁵ TALIS – *Pedagógusok az oktatás kulcsszereplői*. Összefoglaló jelentés az OECD nemzetközi tanárkutatás (TALIS) első eredményeiről. Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet: Budapest, 2009.

2. ábra. A megkérdezett hallgatók nemek szerinti megoszlása (N=194; %)

A kutatásban résztvevő vajdasági pedagógushallgatók 90%-a nő, így nem erős túlzás arra következtetni, hogy a pedagóguspályán elhelyezkedők még jobban fogják erősíteni a pálya elnőiesedésének tendenciáját (lásd 2. ábra).

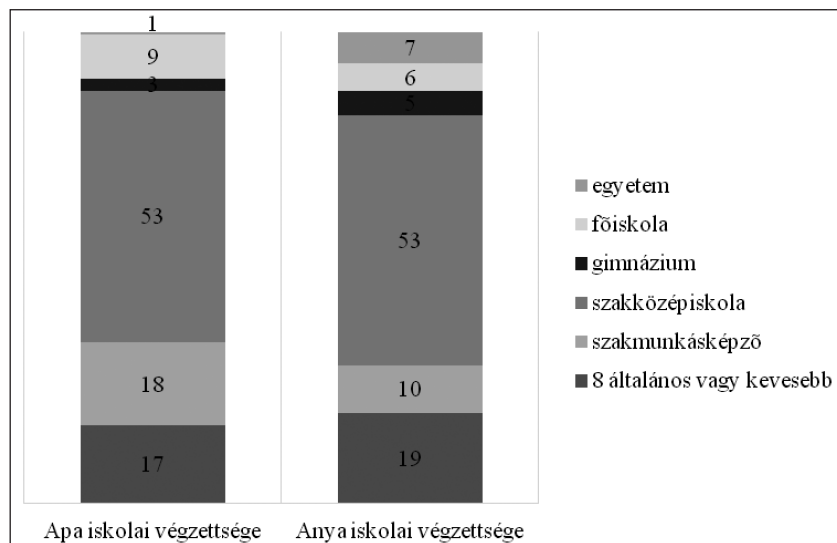
A jövő pedagógusainak társadalmi háttere

A társadalmi háttér egyik első fokmérőjeként a szülők iskolai végzettségét vizsgáltam. Láthatjuk, hogy az anyák iskolázottabbak, mint az apák: az anyák 13%-a rendelkezik főiskolai vagy egyetemi végzettséggel, míg az apáknak csupán 10%-a (lásd 3. ábra).

Mindkét szülő esetében gyakori, hogy általános iskola után nem tanultak tovább, vagy már a nyolc osztályt sem fejezték be (ez az arány az apáknál 17%, az anyáknál 19%). A 2011-es népszámlálási adatok alapján Vajdaságban a középiskolai végzettségű népesség részaránya 50,91%. Az intézmények vonzáskörzetének tömbmagyar települései közül Szabadka (39,68%), Magyarkanizsa (34,23%), Zenta (35,59%) és Topolya (36,43) középiskolai végzettségű népességének részaránya jóval a vajdasági alatt van. Szabadka (12,18%) és Zenta (11,4%) felsőfokú végzettségű népességének részaránya közelíti meg legjobban a VAT (Vajdaság Autonóm Tartomány, 14,08%) átlagát, míg Topolya (9,11%) és Magyarkanizsa (7,17%) meglehetősen elmarad a vajdasági átlagtól. Leginkább az egyetemi vagy annál magasabb végzettséggel rendelkező szülők aránya (apák 1%, anyák 7%) különbözik a vajdasági (9,18%) és a szerbiai (10,59%) mutatók-

tól.¹⁶ A nemzeti közösségek helyzetét vizsgálva, a magyar, szlovák, albán kisebbségek, a többségi nemzethez viszonyítva alacsonyabb iskolai végzettséggel rendelkeznek. A magyarok esetében a főiskolai végzettség 3,3%, az egyetemi végzettség 3% (a szerbek esetében 4,6% és 6,7%).¹⁷

3. ábra. Szülők iskolai végzettsége (N=194; %)

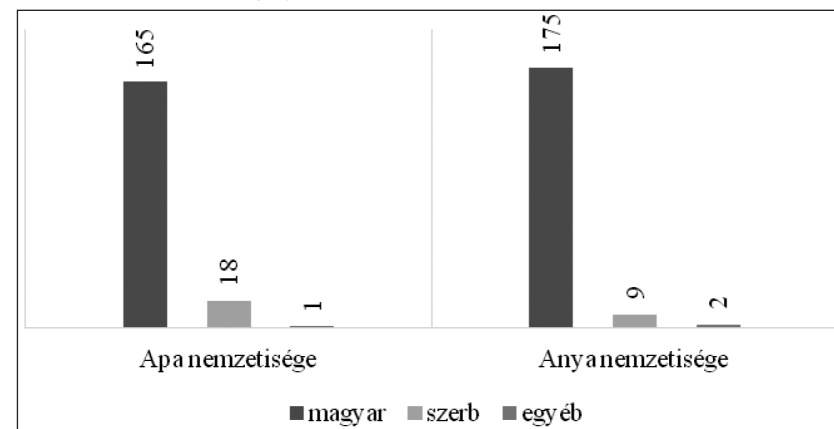
Mivel a szülők főiskolai-egyetemi végzettsége 10-13% között mozog, tehát többségében alacsony a szülők iskolai végzettsége, a pedagógus pályára lépő fiataloknál nem figyelhető meg követés, a hallgatók elsőgenerációs értelmiségiként jelennek meg.

A pedagógushallgatók szüleinek nagy többsége magyar nemzetiiségű, az apák esetében ez 90%, míg az édesanyáknál 95% (lásd 4. ábra).

¹⁶ Köztársasági Statisztikai Intézet, Szerbia (Republika Srbija Republički zavod za statistiku). Letöltés helye: <http://webrzs.stat.gov.rs/WebSite/>; letöltés ideje: 2015.11.10.

¹⁷ Takács, 2009. Regionális felsőoktatás, i.m.; Kajári Karolina: Életminőség – humánháttér, kultúra. In: Gabrity Molnár Irén – Ricz András (szerk.): *Kistérségek élettereje: Délvidéki fejlesztési lehetőségek kötet*. Regionális Tudományi Társaság: Szabadka, 2006. 72–94. Letöltés helye: <http://gabritymolnariren.com/kistersegek2006.html>; letöltés ideje: 2011.04.06.

4. ábra. Szülők nemzetisége (fő)

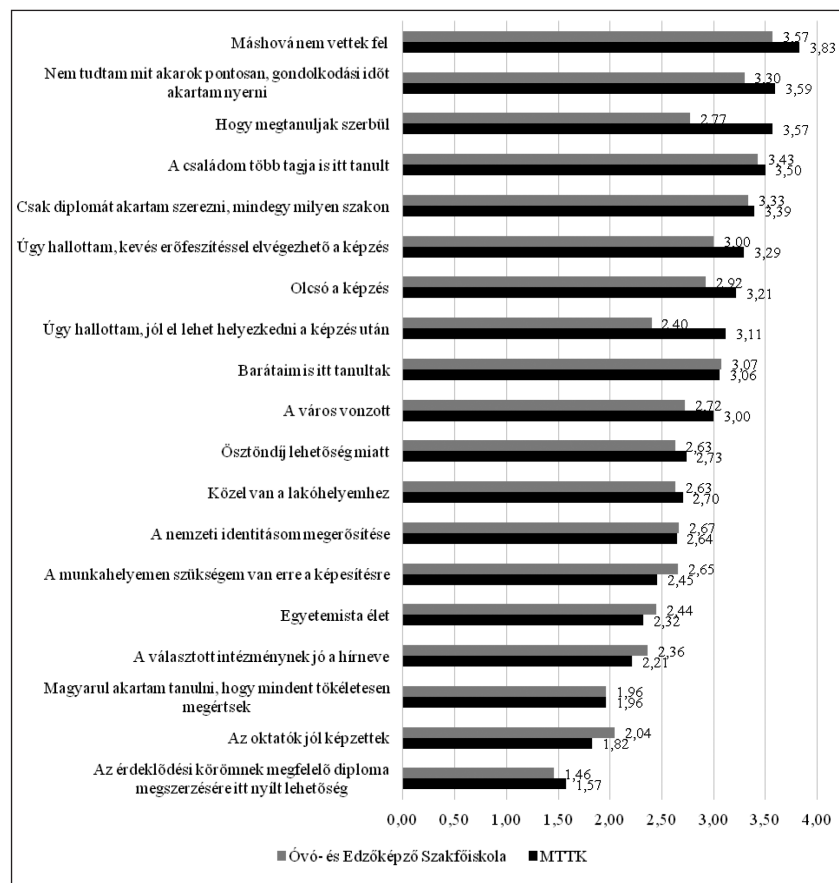
Intézmény- és szakválasztási motiváció

Középfiskolai tanulmányaik befejezése után fontos döntést kellett meghozniuk a vajdasági magyar fiataloknak, jellemzően a szülőföldön maradás vagy az anyaországi migráció – menni vagy maradni – gondolatával szembesülnek. Ahogy korábban utaltam rá, számos kutatás azt támasztja alá, hogy a vajdasági magyar fiatal a felsőoktatás rendezetlen helyzete miatt intézmény- és szakválasztásnál a tanítás nyelvét veszi figyelembe, majd jellemzően az intézmény földrajzi fekvését.

Jelen kutatásból láthatjuk, hogy elsődlegesen racionális, ugyanakkor szimbolikus tényezők is motiválták adatközlőinket a pedagógusképző intézmény kiválasztásakor. Amennyiben a különböző kategóriákhoz tartozó átlagérték közelít az egyhez, annál inkább jelzi az egyetértést a felsorolt motivációs tényezők befolyásoló erejével kapcsolatban (lásd 5. ábra). Mindkét intézmény esetében a fő motivációs tényező az volt, hogy a jelölt érdeklődési körének megfelelő képzésben vehessen részt (1,46 és 1,57 átlagérték), másodsorban a jól képzett oktatói bázis (2,04 és 1,82 átlagérték) vonzotta a fiatalokat, illetve az anyanyelven való tanulás lehetősége (1,96). A tudatos szakválasztást támasztja alá az is, hogy a válaszadókat nem a kényszer motiválta. Inkább elutasítóak voltak azokkal az állításokkal szemben, minthogy: „máshova nem vettek volna fel”

(3,57 és 3,83 átlagérték) vagy, hogy „gondolkodási időt akartam” (3,30 és 3,59 átlagérték). Láthatjuk, hogy a megkérdezettek nem azért választották a pedagógusképzést, mert ez lenne a könnyebbnek tartott út a társadalmi mobilitási törekvésekben. Elhatárolódnak azoktól az állításoktól is, hogy „csak diplomát akartam, mindegy milyen szakon” (3,33 és 3,39 átlagérték) vagy, hogy „kevés erőfeszítéssel is el lehet végezni” (3,00 és 3,29) a képzést.

5. ábra. Intézmény- és szakválasztás motivációi, átlagértékek

Magyarázat: négyfokú skálát használtunk, ahol: 1: teljes mértékben, 2: inkább igen, 3: inkább nem és 4: egyáltalán nem értéket vett fel.

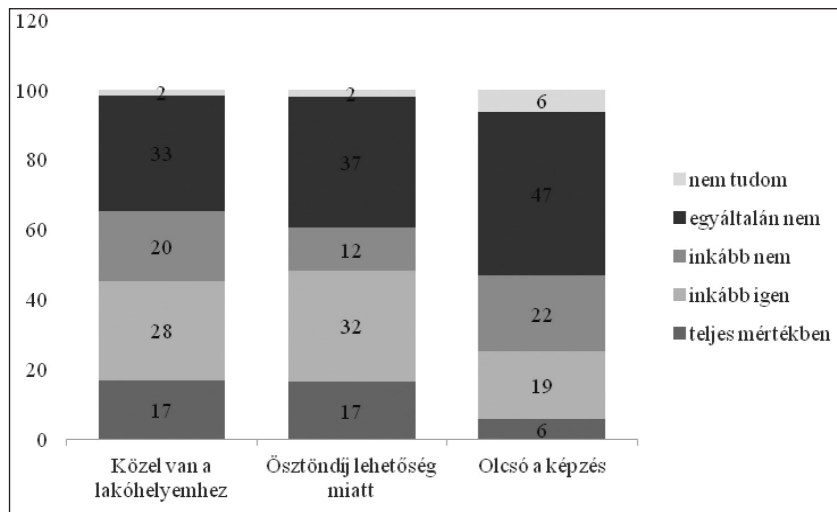
A korábbiakban már utaltam rá, hogy a hallgatók szüleinek főiskolai és egyetemi végzettsége a teljes mintában 10-13% között mozog, ezért nem figyelhető meg a körükben az, hogy bármiféle családi mintakövetés lenne a pedagógusi pálya választása. E tény az is erősíti, hogy az MTTK hallgatóinak mindössze 16%-a (a szakfőiskola diákjainak 21%-a) jelezte, hogy családjának több tagja is az adott intézményben tanult – e kérdésnél a családtag nem lett konkrétan definiálva, az egész távoli rokont is idesorolhatták. Talán a kortársak hatása erőteljesebb volt, ugyanis 26%-ukra (a szakfőiskola esetében 29%) hatással volt az, hogy a barátja is ebben az intézményben tanult/tanult.

Az iskolaválasztásban sokszor a költséghatékonyság is szempontként jelentkezik a vajdasági fiataloknál, családjuk anyagi helyzetét mérlegelve hozzák meg továbbtanulással kapcsolatos döntésüket. Az országon belüli városválasztáskor (Szabadka vagy Újvidék) is szem előtt tartják, hogy az a lehető legkisebb anyagi megterhelést jelentse szüleiknek.¹⁸ Szabadka esetében pedig a nyelvi környezet miatt erősödött meg a város vonzásköre a vajdasági magyar fiatalok körében.¹⁹ Érdekes az intézményválasztás szempontját az anyagiak függvényében is vizsgálni, hogy vajon a család anyagi háttere mennyire befolyásolta a hallgatók a pálya- és intézményválasztását (lásd 6. ábra).

¹⁸ Gábrity Molnár Irén: Vajdasági magyar fiatal diplomások karrierje, migrációja, felnőttoktatási igényei. In: Mandel Kinga – Csata Zsombor (szerk.): *Karrierutak vagy parkolópályák? Friss diplomások karrierje, migrációja, felnőttoktatási igényei a Kárpát-medencében*. MTA Nemzeti-etnikai Kisebbségkutató Intézet: Budapest, 2007. 132–172. Letöltés helye: http://www.apalap.hu/letoltes/kutatas/karrierutak_vagy_zarjelentes.pdf; letöltés ideje: 2008.02.15.; Ágyas Réka: Vajdaság taszításában?! A szülőföldjükön, illetve Magyarországon tanuló vajdasági magyar egyetemisták munkával kapcsolatos attitűdjei, munkavállalási esélyei, valamint jövőtervei a migrációs tervekkel, döntésekkel való összefüggésben. In: Kötél Emőke – Szothák Szilvia (szerk.): *Határhelyzetek IV. – Hagyomány és jövőkép: Anyanyelv(ek), oktatáspolitikai stratégiák, karrierekövetés*. Balassi Intézet Márton Áron Szakkollégium: Budapest, 2013. 325-354;

¹⁹ Gábrity Molnár, 2006. Oktatásügy, i.m.

6. ábra. Intézményválasztás motivációja az anyagiak függvényében (%)

Majdnem a válaszadók fele (45%) megjelölte, hogy a lakóhelyhez való közelség teljes mértékben vagy inkább befolyásolta választását, 49%-ukat erőteljesen befolyásolták az ösztöndíj-lehetőségek is. Nem meglepő, hiszen a hallgatói elvárások fontos részét képezi a felsőoktatási intézmények (centrumok) gyors megközelíthetősége, s az intézményi szolgáltatások megléte.²⁰ Pusztai tanulmányában oktatásökológiai kutatások eredményeire hivatkozik, amelyek szerint a kevésbé fejlett kistérségek és alacsonyabb státuszú fiatalok esetében a felsőoktatási intézményekhez való könnyű hozzáférés fontos, mert többen tanulnak tovább a hátrányosabb helyzetű társadalmi rétegekből (a kisebbségi közösségek képviselői is), ha a közvetlen környezetben van intézmény.²¹

²⁰ Rechnitzer János: A felsőoktatás tere, a tér felsőoktatása. In: Berács József – Hrubos Ildikó – Temesi József (szerk.): „Magyar Felsőoktatás 2010”. Konferencia dokumentumok. NFKK Füzetek 6. NFKK: Budapest, 2011. 70–86.

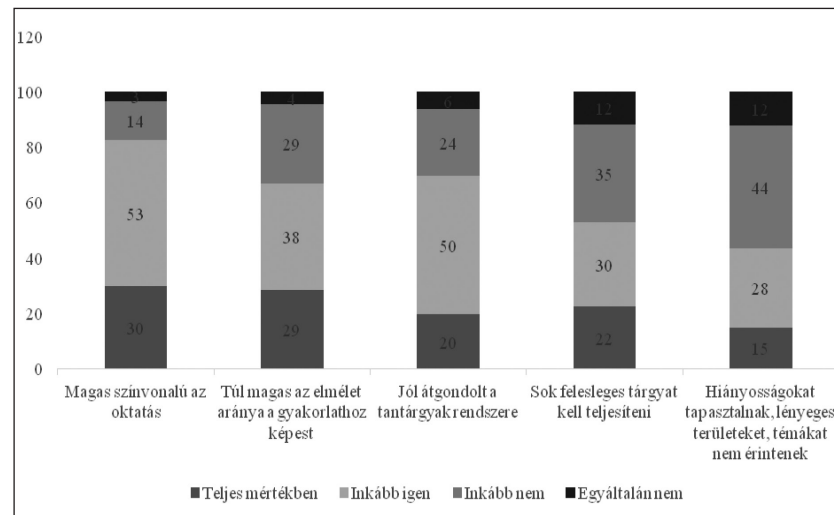
²¹ Pusztai Gabriella: Egy határmenti régió hallgatótársadalmának térszerkezete. In: Juhász Erika (szerk.): Régió és oktatás. A „Regionális egyetem” kutatás zárókonferencia tanulmánykötetete. Doktoranduszok Kiss Árpád Közhasznú Egyesülete: Debrecen, 2006. 43–56.

Mindössze a hallgatók 6%-a állította, hogy teljes mértékben az olcsó képzés miatt döntött volna a szóban forgó két intézmény mellett, továbbá 19%-uk jelölte meg az inkább igen kategóriát. Többségüket (69%) inkább vagy egyáltalán nem ez a szempont vezérelte az intézmény kiválasztásánál.

A képzés értékelése – elégedettség és a pedagógusi kvalitások fejlődése

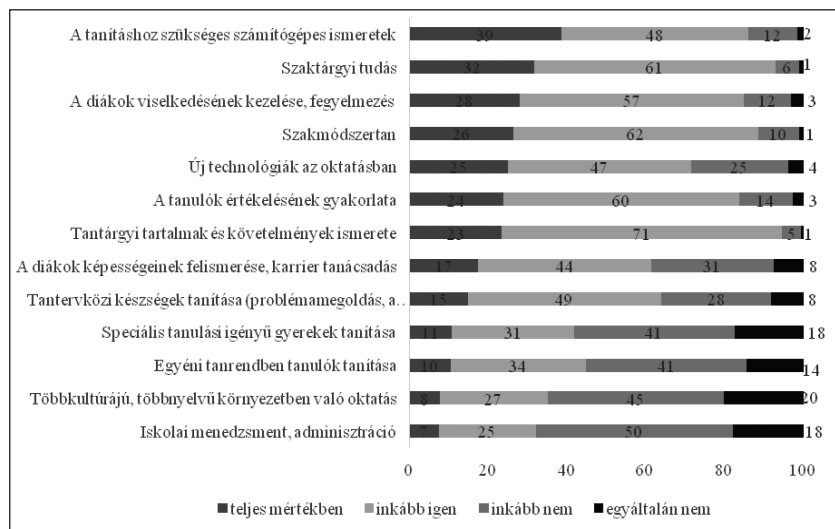
Több dimenzió alapján is értékelhették a hallgatók az intézményükben megvalósult képzést. Mivel az elsődleges motivációs tényezők között szerepelt, hogy a jól képzett oktatói bázis vonzotta a hallgatókat, megnyugtató, hogy a diákok nem csalódtak e szempont szerint. A megkérdezett hallgatók 83%-a magas színvonalúnak értékelte az oktatást. Továbbá elégedettek a tantárgyak rendszerével (20%-a teljes mértékben, 50%-a inkább igen), viszont a válaszadók fele úgy érzik sok felesleges tantárgyat kell teljesíteniük és 43%-uk szerint pedig lényeges területeket nem érintenek (lásd 7. ábra). E megállapítások kapcsán a legkritikusabb évfolyam a mesterképzésben részt vevő hallgatói bázis volt.

7. ábra. Képzés tanítási folyamatának értékelése (%)

Kiemelten fontos szempont, hogy a pedagógusi pályára lépő jelöltek személyi kifejező képessége és kreatív énje fejlődjön, de emellett legalább annyira fontos, hogy a pedagógusi kvalitásokat is elsajátítsa és fejlessze a képzése során.

8. ábra. Pedagógusi kvalitások fejlődése (%)

Szorosan a tanítás és a tantárgyakhoz tartozó szak módszertani elemek elsajátításával elégedettek a hallgatók: 94%-uk magabiztosan ismeri a tantárgyak tartalmát és követelményét, a hallgatók 93% úgy érzi a képzés során fejlődött a szaktantárgyi tudása, 88% szerint a szak módszertani ismeretük is, 84%-uk állította, hogy fejlődött a tanulók értékelésre vonatkozó kvalitása (lásd 8. ábra).

A jövő pedagógusai számára kiemelten fontos, hogy a tanulás-hoz (és oktatáshoz) szükséges modern IT-eszközökkel rendelkezzenek és magabiztosan kezeljék ezen eszközöket és programokat, hogy az Y generáció tagjaiként lépést tudjanak tartani a Z generációs diákság „elvárásaival”, igényeivel. A jövőbeli vajdasági oktatók e tekintetben megfelelő ellátottságról számoltak be. A hallgatók 85-86%-a rendelkezik lappal, számítógéppel, továbbá 92%-uk internettel. Korom szerint a

tanárképzéssel kezdődik a tanári kompetenciák fejlesztése, majd önfejlesztésekkel és rendszeres továbbképzésekkel szükséges ezt folytatni, annak érdekében, hogy a pedagógusok lépést tudjanak tartani a tudományos, technikai változásokkal, és képesek legyenek felkészíteni diákjaikat a változó világban való boldogulásra.²² A tanügy reformjának és minőségbeli fejlesztésének előfeltétele a tanítók és tanárok továbbképzése, hiszen a tanító szerepe vitathatatlan napjaink dinamikus változó világában, a versenyképes szakemberek kinevelésében.²³ Biztató, hogy a hallgatók 87%-a úgy értékelte, hogy a tanításhoz szükséges magabiztos számítógépes tudást megszerezte, sőt 72%-uk új technológiákat is elsajátított, amit majd beépíthet az oktatás-tanítás folyamatába.

Vannak viszont fejlesztésre szoruló területek is. A gyakorló pedagógusok tudják, hogy az iskolai menedzsment, adminisztráció meglehetősen sok időt vesz igénybe, nem beszélve arról, hogy egy vajdasági pedagógusnak, függetlenül, hogy magyar vagy szerb a tanítási nyelv, duplán, két nyelven „kellene” ezt a feladatot ellátnia. A hallgatók úgy értékelték, hogy az a kvalitásuk, ami abban segíthetné őket, hogy az adminisztratív típusú akadályokat még könnyebben vegyék, fejlesztésre szorul: e készség 18%-uk szerint egyáltalán nem fejlődött, 50%-uk szerint inkább nem. További nagyon fontos kvalitás egy kisebbségi magyar pedagógus esetében a többkultúrájú, többnyelvű környezetben való tanítás. Vajdaságban, a 2015-ös évben indult el többek között a tanügy racionalizálása, a foglalkoztatottak számának optimalizálása (részmunkaidős tanárok esetében pl. négy 25%-os normával rendelkező tanár munkáját egy személy kapja). A tervek szerint a 2015-ös év végén tovább folytatódhat e folyamat, mindenképp piacképesebbé tudjuk tenni a pályakezdő pedagógusainkat, ha nagyobb hangsúlyt kap már képzésük során a többkultúrájú, többnyelvű környezetben való tanítás.

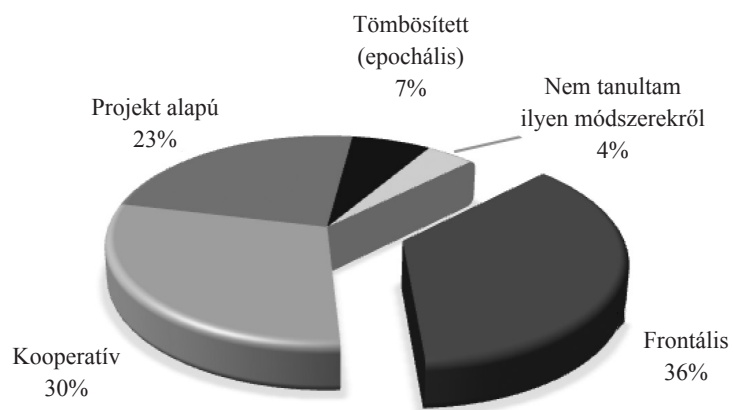
Egyre inkább nagyobb hangsúlyt kap a speciális tanulási igényű gyerekek tanítása, a gyakorlatban pedig azzal szembesülnek a gyakorló

²² Korom Erzsébet: A tanárok szakmai fejlődése – továbbképzések a kutatásalapú tanulás területén. *Iskolakultúra*, 2010. 1. 78–91. Letöltés helye: <http://www.iskolakultura.hu/iol/korom.pdf>; letöltés ideje: 2012. 11. 8.

²³ Pešikan, Ana: Profilisanje budućih diplomiranih stručnjaka, *Psihologija*, 2005. 38. 239–253.

pedagógusok, hogy kevés tapasztalatuk van e területen. Sajnos az utánpótlás is arra hivatkozik, hogy tanulmányai során kevésbé fejlődik e területen: 18%-uk úgy érzi egyáltalán nem, 41%-uk pedig, hogy inkább nem fejlődött ezen a téren a képzésben. A válaszadók fele úgy érzi, hogy az egyéni tanrendben történő tanítással kapcsolatos ismeretek oktatása fejlesztésre szorulna.

9. ábra. Tanulásszervezési módszerek ismerete a hallgatók körében

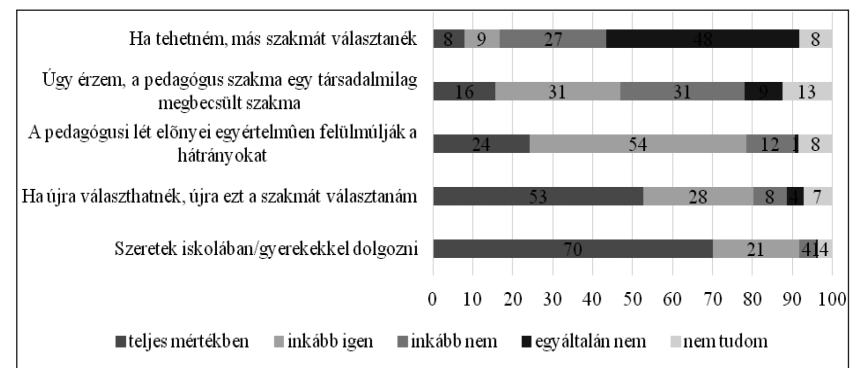
A tanulásszervezési módszerek tekintetében a hallgatóktól a legtöbb jelölés a frontális módszerre érkezett, ami a legkevésbé innovatív tanítási módszernek tekinthető (lásd 9. ábra). Érdekes, hogy a gyakorlatban a frontális módszer minimális alkalmazását „igénylik” az iskolák és a tanfelügyelők, mégis a hamarosan kikerülő új generáció e tanítási módszerben szocializálódott és ezt tanulja, majd viszi tovább. A második leggyakrabban bekarikázott tanítási módszer, amelyről a hallgatók tanultak, a kooperatív módszer, melyben a gyermek és a tanár is alkalmazhatja a kreativitását, ugyanis itt már nem az egyoldalú kommunikáción van a hangsúly, hanem a diákok intellektuális képességeinek, valamint szociális- és együttműködési képességeinek a kialakításán. A hallgatók 23%-a jelölte meg a projekt alapú tanítási módszert, amiről szintén tanult a képzés alatt. Ha összevetjük az eredményeket, a hallgatóknak több mint a fele ismerkedett meg „alternatív” és újszerűnek

tartott módszerekkel, amit remélhetőleg gyakorlatba is ültetnek majd munkájuk nyomán.

A pedagógushallgatók szakmai és egyéni jövőtervei

A pedagógushallgatók szakmai és egyéni terveinek vizsgálatakor több kérdéskört is érdemes elemezni. Először is, hogy egyáltalán céljuk-e pedagógusként elhelyezkedni, és amennyiben céljuk, hogyan tervezik a képzés során szerzett tudást a gyakorlatba átültetni. Vajon a gyerek- és diákközpontú, személyre és érdeklődési körre szabott tanításra helyezik majd a hangsúlyt, vagy a tradicionális, frontális oktatásra? Tehát a kérdés az, hogy a jövő pedagógusa képes-e úgy tanítani, hogy a kreativitásra helyezi a hangsúlyt, kilépve saját komfortzónájából, vagy beletemetkezve a bürokráciába, kizárólag a felső szinteknek eleget téve, komfortzónán belül maradva gyakorolja majd pedagógusi hivatását.

10. ábra. Szakmai jövőtervek a hallgatók körében (%)

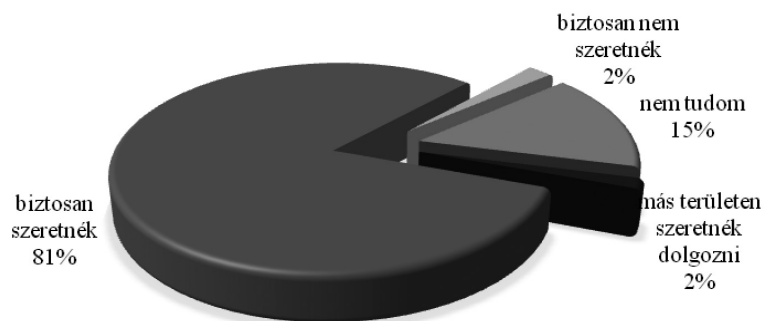

Viszonylag pozitívan ítélték meg a hallgatók a pedagógus szakma társadalmi megbecsültségét, 47%-uk teljes mértékben, illetve inkább egyetértett az állítással (lásd 10. ábra). Mivel a kérdésben nem definiáltuk, hogy a társadalmi megbecsültség fogalmába mi is tartozik bele pontosan, így a hallgatók globálisan gondolhattak a „hivatalos”, azaz az intézmény, a kollégák részéről tapasztalt megbecsülésre, de az oktatott

diákok családjára is, vagy más szereplők véleményére. A megkérdezett pedagógushallgatók tudatos szakválasztók, és viszonylag elégedettek a képzéssel, sőt 78%-uk úgy vélekedik, hogy a pedagógusi lét előnyei egyértelműen felülmúlják a hátrányait. Érdeemes lenne e kérdéssort megnézni a gyakorló pedagógusok esetében is, szem előtt tartva, hogy Szerbiában a 2014/2015-ös tanévben több hónapon keresztül húzódtott a tanügyi dolgozók sztrájkja, melynek kiváltó oka az anyagi megbecsülés hiánya, azaz a bércsökkenés volt.

Fontos kérdés, hogy a szakma iránti elhivatottság meddig tart ki a hamarosan pályakezdő pedagógusok körében és hányan lesznek pályaelhagyók. A hallgatók nagy többsége úgy érzi, a számára megfelelő szakma mellett döntött, és csupán 17%-uk állította, hogy „ha tehetné, más szakmát választana”. Amennyiben figyelembe vesszük az ellenőrző kérdést, „ha újra választhatnék, újra ezt a szakmát választanám” hasonló a megoszlás, 81%-uk teljesen vagy inkább egyetért az állítással.

11. ábra. Munkába állás tervei: „szeretnél-e pedagógusként elhelyezkedni? (N=190; %)

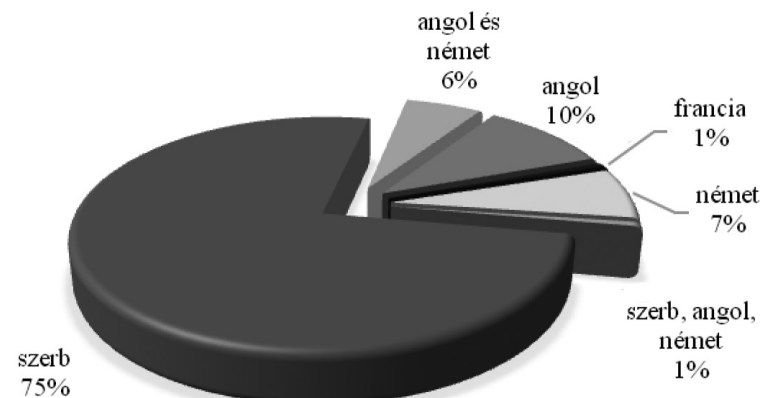

Egyéni és szakmai szempontból is kulcsfontosságú, hogy a jelenleg még tanulmányokat folytató hallgató lát-e perspektívát szakmájában. Úgy tűnik, hogy a pedagógushallgatók nagy többsége, 81%-a szakmájában szeretne dolgozni (lásd 11. ábra). A diákok 15%-a még tartózkodik, főleg az alsóbb éves hallgatók, és csupán a diákok 4% tervezi azt, hogy más szakmát választ magának. Az előző diagrammal összehasonlítva körvonalazódik a pályaelhagyók aránya: a hallgatók 17-19%-a nagy

valószínűséggel más pályán próbál majd szerencsét. Ebből arra következtethetünk, hogy a jelenlegi pedagógia szakos hallgatók többsége lát perspektívát a tanügyben és elégedett a megszerzett tudással, amit vissza szeretne forgatni a jövő generációjába.

Nemcsak a magán-, de az állami szférában is lényeges, különösképp egy kisebbségi magyar pedagógus esetében, hogy anyanyelvén kívül képes-e a többségi nyelven munkába állni. Önbevallás szerint a hallgatók 75%-a állította, hogy szerb nyelven is képes lenne munkát vállalni (lásd 12. ábra).

12. ábra. A munkavállalás lehetséges nyelve az anyanyelven kívül (N=182; %)

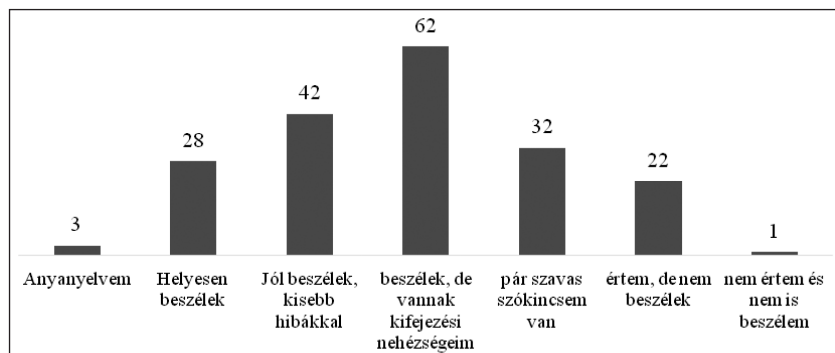

A kérdés általában a munkavállalásra vonatkozott, ezért ebből túlzott lenne arra következtetnünk, hogy a hallgatóknak olyan magas szintű és magabiztos szerb nyelvtudása lenne, hogy szerb anyanyelvű diákok oktatását is vállalni tudják.

Ha picit tovább elemezzük a nyelvtudásra és a munkavállalás témakörét láthatjuk, hogy mindössze három hallgató jelezte, hogy anyanyelve a szerb vagy anyanyelvi szinten beszéli azt, 28 hallgató, vagyis a vizsgált csoport 15%-a állította, hogy helyesen beszél. Ennél picit többen, (22%) elégedett szerb nyelvtudásával, kisebb hibákra hivatkozva. A hallgatók 33%-a, 62 diák értékelte közepesen magát, miszerint kifejezési gondjai akadnak. Ami viszont elgondolkodtató, hogy a hallgatók közel 30%-a

alig beszéli az állam nyelvét (lásd 13. ábra), ez pedig oda vezet, hogy az állam nyelvének hiányos ismerete miatt behatárolódik munkaerőpiacuk a tanügyben is. A fiatalok nehézkes elhelyezkedéséhez az is hozzájárulhat, hogy az általuk preferált szakmák piaca viszonylag túltelített.

13. ábra. Szerb nyelvtudás (N=190)

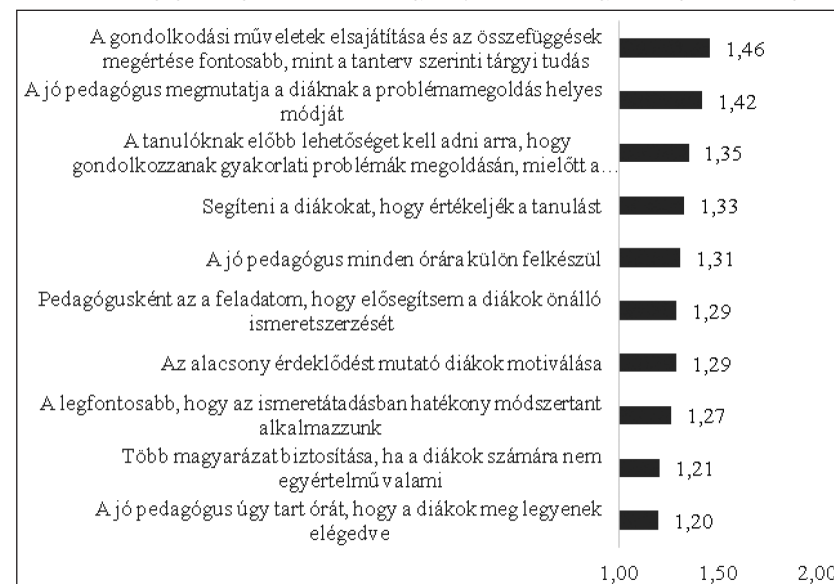

Fontos, hogy a jövő nemzedékét nevelő és oktató pedagógusok, hogyan ültetnék át gyakorlatba a tanultakat: diákközpontú tanórákat képzelnek el, a tudás átadása mellett hangsúlyt kapnak a nevelési értékek is? Az átlagértékek rangsora alapján (14. ábra) láthatjuk, hogy a tanítás folyamatára vonatkozóan leginkább azt tartják fontosnak, hogy felkészülten, minél hatékonyabb módszertannal tanítsanak, hogy a diákok elégedettek legyenek. Továbbá céljuk, hogy önállóságra, gondolkodásra és problémamegoldásra motiválják a diákokat.

Bocsi és szerzőtársai hasonló eredményekre jutottak: a jó magaviselet, udvariasság, önállóság, őszinteség, felelősségérzet és tolerancia mintázatának átadására helyeznék a hangsúlyt a pedagógusjelöltek a gyakorlatban. Más országokkal – Magyarország, Románia és Ukrajna – összehasonlítva a képzelőerőt/fantáziát a szerbiai hallgatók gondolták fontosabbnak.²⁴

²⁴ Bocsi Veronika – Morvai Laura – Csokai Anita: „Jó szóval oktasd, játszani is engedd” Pedagógusjelöltek gyermeknevelési értékei. In: Pusztai Gabriella – Ceglédi Tímea

14. ábra. Pedagógushallgatók szakmai és egyéni jövőtervei: Hogyan dolgozna? (átlagok)

Magyarázat: négyfokú skálát használtunk, ahol: 1: teljes mértékben, 2: inkább igen, 3: inkább nem és 4: egyáltalán nem értéket vett fel.

Összefoglaló helyett: a pedagógushallgatók munkaerő-piaci esélye a kutatások tükrében

A *Mozaik 2001*-es kutatás rámutat, hogy a Kárpát-medencében élő fiatalok legmarkánsabb problémái anyagi természetűek. Az összes határon túli régióban megjelenik a munkanélküliség, mint fő probléma, ezen túlmenően a pénztelenség, az egzisztenciális gondok.²⁵ 10 évvel később a *Mozaik 2011* kutatási eredményeiből az látszik, hogy a munkanélküli-

(szerk.): *Szakmai szocializáció a felsőoktatásban. A pedagógusképzés kihívásai a Kárpát-medencében.* Partium Könyvkiadó – Personal Problems Solution – Új Mandátum Könyvkiadó: Nagyvárad – Budapest, 2015. 253–268.

²⁵ Szabó Andrea – Bauer Béla – Laki László – Nemeskéri István: *Mozaik 2001 – Gyorsjelentés, összegzés.* Letöltés helye: <http://kutatások.adatbank.transindex.ro/download/kapcsolodo74.pdf>; letöltés ideje: 2015.10.10.

ség, a pénztelenség, az alacsony fizetések problémája és az emiatt élénkülő kivándorlás még mindig fő problémaként jelenik meg a fiatal és idősebb generáció életében, sőt talán a gazdasági válság hatására e problémák csak hatványozódtak.²⁶

A Köztársasági Statisztikai Intézet adatai alapján az Észak-Bácskai és az Észak-Bánáti régióban 20-24,9% közötti a munkanélküliek részaránya az aktív munkaképes lakosság körében. A pályakezdő²⁷ munkanélküliek részaránya Észak-Bácskában (5,73%) és Észak-Bánátban (6,18%) a vajdasági (VAT, 7,5%) és a szerbiai (8,11%) átlag alatt van. A régióban (VAT) minden negyedik diplomás munkanélküli (24,8%) főiskolai végzettségű óvónő vagy diplomás osztálytanító. A felsőoktatási intézményekből kikerülő diplomások és a piac elvárásai között sem országos, sem pedig regionális szinten nincs összhang. Pedagógiai, bölcsész-, természet- és társadalomtudományi képzési területen a szabad munkahelyek és a munkanélküliek száma között látható a legnagyobb eltérést. Meglepően magas a szabad munkahelyek száma e területeken. Ez az adat viszont csakis arra engedhet következtetni, hogy szaktanárok képzésére (kétszakos tanári képzésekre) lenne kereslet a régióban.²⁸ Közben arról sem feledkezhetünk meg, hogy egyre nagyobb kihívást jelent a régióban a gyermeklétszám fogyása, ennek következtében az általános és a középiskolás magyar tanulókból nehéz az új osztályok nyitása, de már az osztályok megtartása is.

A vajdasági felsőoktatás, mely regionális alapokon szerveződik, elsődleges funkciója a gazdaság számára szükséges humán erőforrás kitermelése kellene, hogy legyen. A régióban diplomás pályakövetés, munkaerő-piaci monitoring nem működik, de még a képzésekbe bekapcsolódni vágyó diákok pályaeorientációjának sincs hagyománya. Emiatt sok esetben a fiatalokhoz nem jut el elég információ a képzési lehetőségekről, illetve a munkaerőpiac igényeiről. Így nem meglepő, hogy a

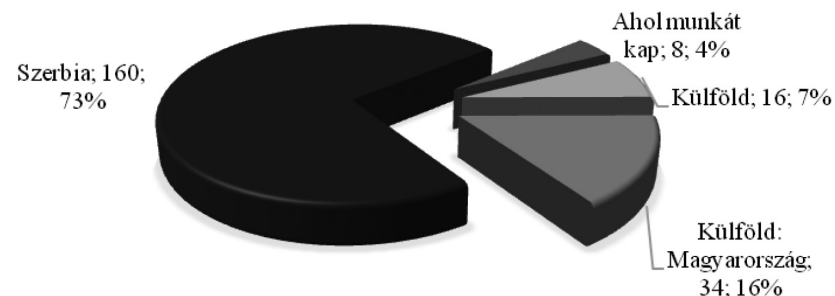
²⁶ Szabó Andrea – Bauer Béla – Pillók Péter (szerk.): *Mozaik 2011. Magyar fiatalok a Kárpát-medencében. Kutatási jelentés.* Belvedere Meridionale – Nemzeti Család- és Szociálpolitikai Intézet: Szeged – Budapest, 2013.

²⁷ Első munkáját kereső egyén.

²⁸ Takács, 2013. Határok nélküli felsőoktatás, i.m.

diákok nem tudnak előre tervezni, és nem tudnak a munkaerőpiacon megfelelően helyezkedni és perspektíva nélkül a szülőföld elhagyása mellett döntenek.²⁹

15. ábra. Migrációs tervek a hallgatók körében: „Hol szeretnél elhelyezkedni?”(%)

A pedagógushallgatók körében még kevésbé jelenik meg a migráció gondolata (lásd 15. ábra): a hallgatók 27%-a gondolja úgy, hogy tanulmányai befejeztével külföldön szeretne érvényesülni. Látható, hogy Magyarország vonzóereje még mindig nem csökken a vajdasági magyar fiatalok körében. Elsődlegesen az anyaországban próbálnának szerencsét a pedagógushallgatók, valószínűleg a nyelvi gátak hiánya miatt.

Langerné Rédei szerint a migráció egy olyan döntési folyamat eredményeképpen válik reálissá, amikor mérlegeljük a jelenleg helyzetünket, illetve jövőbeli esélyeinket. Ennek következtében felismerjük azt, hogy más országban sikeresebben tudnánk kamatoztatni szellemi és anyag tőkéinként. Ez az elhatározás fiatal korban a legvalószínűbb, hiszen ekkor még viszonylag kisebb, gyengébb kötöttségek húznak visz-

²⁹ Takács Zoltán: A munkaerő-kompetencia és az oktatás viszonya. In: Gábrity Molnár Irén – Mírnics Zsuzsa (szerk.): *Regionális erőnlét – a humán erőforrás befolyása Vajdaságban.* Magyarországi Kutató Tudományos Társaság: Szabadka, 2008. 267–292.; Gábrity Molnár Irén: A magyar nyelvű (felső)oktatás helyzete és esélyei a Vajdaságban. *Társadalmi Együttélés* 2012. 1. Letöltés helye: http://www.tarsadalmiegyuttes.hu/id-19-tarsadalmi_egyutteles_2012_1_szam_gabrit.html; letöltés ideje: 2014.11.03.

sza szülőföldünkre.³⁰ Szerbia stagnáló, bizonytalan gazdasági helyzete csak tovább táplálja az oktatási hiányosságokat, a korlátozott munkaerő-piaci lehetőségeket, gyarapítva ezáltal a szülőföldjüket hátrahagyók számát. Ezek hosszútávon kihatnak az otthon maradt fiatalokra, pedagógushallgatókra és munkaerő-piaci helyzetükre. A tartós kitelepülés és külföldön tanulás miatt a régióban maradó fiatalok iskolai végzettsége meglehetősen egyoldalú, egyes szakok esetében telített a piac: ilyen a társadalom- és humántudományok területén szerzett végzettség a Vajdaságban. Az államnyelv ismeretének hiánya, és az a tény, hogy a fiatal nem tudja gazdasági előnnyé konvertálni „kétnyelvűségét”, korlátozott munkaerő-piaci érvényesülést eredményez.³¹

Mindenképp pozitívum, hogy a globalizáció korszakában egyre kevésbé állíthatjuk azt, hogy a migrációs döntés egyszeri, visszafordíthatatlan döntést jelent, Melegh (2009) szerint a migrációval kapcsolatos döntések nem tekinthetők véglegesnek.³² Remélhető, hogy az elvándorlás gondolatát latolgató pedagógushallgatók (27%) egy ideiglenes állapotként, tapasztalat- és tudáscseréként gondolnak a külföldi munkavállalásra.

Ferenc Viktória

Kik lesznek a jövő pedagógusai? – egyéni tényezők és intézményi hatás a kárpátaljai magyar nyelvű pedagógusképzésben

A korábbi években a kisebbségi magyar szülők iskolaválasztási motivációinak feltárására születtek átfogó és Kárpát-medencei szinten komparatív kutatások, amelyek egyrészt az etnikailag semleges, praktikus érvek és az etnikailag meghatározott, kifejezetten a kisebbségi létből fakadó motivációk beazonosítására tettek kísérletet. Jelen tanulmány szempontjából e korábbi kutatási eredmények közül érdemes kiemelni, hogy az etnikailag semleges motivációk közül a *pedagógus személye* fontos vonzóerőt jelent a szülők számára, különösen a beiskolázás alsóbb szintjein (óvoda, kisiskola), amikor a szülők először bízzák gyermeküket „idegen” személyre, akit nem családi/baráti kapcsolataik által ismernek.¹ A szülők egy része a *pedagógusok munkához való hozzáállása* alapján ítéli meg az iskola színvonalát, s válassza ki a számára megfelelő intézményt.²

Egy másik kutatásból – amely az oktatási rendszer hatékonyságát a családi háttér és a pedagógiai munka összevetése által vizsgálta – azt a következtetést vonhatjuk le, hogy az egyes intézmények között nagy eltérés figyelhető meg a gyerekek fejlesztése szempontjából. A Kárpátalján végzett felmérés szerint ugyanis nem feltétlenül azok a diákok teljesítenek jobban, akik jobb családi háttérrel rendelkeznek: vagyis az egyes intézményekben folyó *pedagógiai munka* bizonyos esetekben a családi háttérből megjósolható eredményeket kihasználatlanul hagyja, máskor viszont képes a gyerek családi háttéréből fakadó rosszabb esélyeit javítani.³

¹ Ferenc Viktória – Séra Magdolna: Iskolaválasztás Kárpátalján. *Kisebbségkutatás* 2012. 3. 473–513; 489.

² Ferenc Viktória: Nyelvet tanulni, továbbtanulni, „létesülni” – többségi iskolaválasztási stratégiák Beregszászban. *Kisebbségkutatás* 2013. 4. 98–121; 105.

³ Ferenc Viktória: Ami a nemzetközi mérésekben nem látszik: tanulói kompetenciák Kárpátalján. *Kisebbségkutatás* 2014. 4. 188–221; Papp Z. Attila: Pedagógiai hozzáadott

³⁰ Langerné Rédei Mária: *A tanulói migráció és a munkapiac* (A Központi Statisztikai Hivatal Népeségtudományi Kutatóintézetének kutatási jelentései, 85.). KSH Népeségtudományi Kutatóintézet: Budapest, 2009.

³¹ Ágyas Réka: *A magyar ifjúság állapota a külhoni régiókban*. Kézirat: 2015 (megjelenés alatt).

³² Melegh Attila: Globalizáció és Magyarország. In: Koppány Judit – Udvarhelyi Éva Tessa (szerk.): *A világ az iskolában. Tanulmányok a globalizációról tanároknak*. Artemisszió Foundation: Budapest, 2009. 16–24. Letöltés helye: http://www.artemisszio.hu/index.php?option=com_content&view=article&id=72&Itemid=42&lang=hu; letöltés ideje: 2011.04.10.